

adásairól – mindez hazánk erősítését, nemcsak a munkásosztály, hanem a dolgozó parasztság felemelkedését is szolgálja.

1953 júniusa óta az állam, nagyarányú támogatása, a piaci eladási lehetőségek kiterjesztése és a parasztság megnövekedett termelési kedve eredményeként jelentősen nőtt a parasztság – különösen a legnagyobb mértékben árutermelő középparaszti rétegek – jövedelme. A parasztság jövedelmének emelkedéséhez azonban az is hozzájárult, hogy 1953-1954-ben olyan, kellően meg nem alapozott intézkedések is történtek (ebben közrejátszott a jobboldali nézetek elterjedése), amelyek a spekuláció felélénküléséhez, a munkásosztály és a parasztság közötti helyes jövedelmarány bizonyos eltorzulásához vezettek, és a parasztságon belül a kapitalista tendenciák erősödését eredményezték. Mindehhez járult a begyűjtési és adófizetési fegyelem meglazulása, amely tovább csökkentette a parasztság tényleges hozzájárulását a társadalmi kiadásokhoz. Ez az eltolódás nemcsak a munkásosztálynak nem volt érdeke, hanem nem szolgálta a dolgozó parasztság érdekeit sem.

A Központi Vezetőség múlt évi határozatai alapján ma már hozzáláttunk

e hibák kiküszöböléséhez. Pártunk változtatlanul arra törekszik, hogy a mezőgazdasági termelés növelésével összhangban növekedjék a dolgozó parasztság, s elsősorban a termelőszövetkezeti parasztság életszínvonala, természetesen biztosítva, hogy a parasztság is kellően ki vegye részét a közteherviselésből, valamint, hogy a parasztság életszínvonalának javulása a termelés növekvő eredményein nyugodjon.

Az adott nemzeti jövedelem helyesebb, a szocializmus gazdasági törvényeinek és a szocialista építés feladatainak megfelelőbb elosztása azonban nem csodaszerű az életszínvonal emelésére. Elosztani csak azt lehet, amit megteremtünk. Az életszínvonal tartós, rendszeres emelkedését tehát csak a termelés és ezáltal a nemzeti jövedelem állandó növekedése biztosíthatja. A mi gazdasági rendszerünkben megvan erre minden lehetőség. Ezt a lehetőséget kell tudományosan megalapozott tervekkel s a terveknek a dolgozó tömegek odaadó, lelkes munkáján nyugvó végrehajtásával valóssággá változtatni.

Szabad Nép, 1956. április 24.

Lányi Kamilla:

Hozzászólás Nagy Tamás: A nemzeti jövedelem termelése és felhasználása Magyarországon című cikkéhez

Az SzKP XX. kongresszusának megállapításai után Magyarországon is fokozódó figyelem irányul a marxizmus gazdasági oldala felé. Nemcsak arról van szó, hogy a hivatásos közgazdászok – elméleti és gyakorlati szakemberek – körében termékeny, dogmatizmustól mentes gondolkodás és viták körvonalai kezdenek kiraj-

zolódni. Olyan körülmények között, amikor az államvezetés feladatai nagyobb hányadukban gazdasági feladatok, a demokratizmus, a tömegek aktivitása kibontakoztatásának elengedhetetlen feltétele, hogy a tömegek belelássanak a gazdasági munkába, megismerjék gazdaságunk szerkezetét, lehetőségeit, világo-

san lássák azokat a főbb törvényszerűségeket, melyek az átmeneti gazdaság folyamataiban megnyilvánulnak.

A Központi Vezetőség vitára bocsátotta a második ötéves terv irányelveit. De vajon elképzelhető-e, hogy nagyszámú dolgozó hozzá tudjon szólni a terv alapkérdéseivel: az irányelvben megadottak-e a helyes arányok? azok-e a legfontosabb beruházások? elegendő-e a tervezett életszínvonal-emelkedés? kivihető-e a közgazdaság előirányzott mértékű kollektívizálása az önkéntesség alapján? megvalósítható-e a terv? – ha ezek a dolgozók csak annyit tudnak népgazdaságunkról, amennyit a Szabad Nép, a Pártélet, a Népközlöny, ezek a viszonylag széles rétegeknek szánt orgánusok az elmúlt időszakban nyújtottak neki? Óriásiak a propaganda adósságai ezen a téren, rengeteg adat, népszerűen megírt, de valóban tudományos cikk kellene ahhoz, hogy a tömegek a gazdaság tekintetében tisztán lássanak, s a saját életszínvonalukon túl is képesek legyenek a gazdaságpolitika és a gazdasági tények megítélésére.

A XX. kongresszus óta a Szabad Népben megjelenő, a népgazdaság szerkezetével, fejlődésének elvi kérdéseivel foglalkozó első cikk Nagy Tamásnak a címben idézett cikke lett volna. Ez a tanulmány azonban nemcsak hogy nem eligítette ki semmiféle, az előbbieken vázolt jogos igényt, de épp oly jogos csalódást kellett hogy keltsen az olvasóban. Mint majd a későbbiekben látni fogjuk, Nagy Tamás ez alkalommal nem lépett fel a tudományosság igényével. Az ismeretterjesztésével is alig: a cikknek igen kis része foglalkozik a nemzeti jövedelem termelésével és elosztásával Magyarországon, nagyobbik részében gazdaságpolitikai és tisztán politikai eszmefuttatás a vezércikkek ismert szövegeinek bőszes felhasználásával, fő tendenciájában pedig arra szolgál, hogy megvédje és igazolja a gazdaságpolitikában és a gazdaság gyakorlati vezetésében nemcsak

1955, hanem már 1949 óta elkövetett súlyos hibákat. Nyilvánvaló tehát, hogy Nagy Tamás cikkét először erről a gazdaságpolitikai és politikai oldaláról kell szemügyre venni.

Meg kell jegyezni, Nagy Tamás annyira az 1949-1953-as évek és az 1955 óta eltelt időszak gazdaságpolitikájának fenntartás nélküli igazolását tartja feladatának, hogy még arra sem képes – amit pedig a jobb közgazdászok az elmúlt 10-15 évben is megtettek – hogy legalább „hozzászóljon”, „kiegészítsen” vagy bármiféle részletkérdésben is bíráljon. S mivel fő feladatának azt tartja, hogy megmagyarázza azt, ami tudományosan és gyakorlatilag egyaránt tarthatatlan, igazolja azt, amit nemcsak a tömegek, de érvényes párthatározatok is régen elvetettek, szükségszerűen a hamisítások – tudós számára különösen méltatlan – útjára lép.

Nagy Tamás cikkében a dolgozók jövedelmének alakulását 1949 és 1955 között úgy ábrázolja, mintha a dolgozók jövedelme állandóan emelkedett volna „...bár nem kielégítően és egyenletesen”. Ugyanakkor a Központi Vezetőség 1953. júniusi határozata – aki annakidején bepillanthatott e soha közzé nem tett határozatba, emlékezhetik – megállapította, hogy az első ötéves terv idején a bérből és fizetésből élők életszínvonala nem növekedett, hanem csökkent. Tekintettel arra, hogy nem közvetett juttatások csökkenéséről volt szó (azok emelkedtek), maguk a reálbérek is csökkentek. Mindenki tudja saját tapasztalatából is, hogy az 1949-51-es években az élelmiszerek és az iparcikkek árai rohamosan nőttek, és a bérek 1951. decemberi rögzítése átlagosan mintegy 6 %-kal maradt el az árak emelkedése mögött. Mindehhez 1953-ig új adónemek bevezetése (1 %-os jövedelmi adó, gyermektelenségi adó), a békekölcsönök felemelése járult. A júniusi határozatok nyomán erőteljes intézkedések történtek a reálbérek növelésére, elsősorban az élelmiszerek és az iparcikkek fogyasztói árainak leszállítása, a békekölcsönjegyzés normáinak csökkentése

útján. Ez a két intézkedés egymagában évente mintegy kétmilliárd forint megta-
karítást jelentett a dolgozóknak. Több-
féle ok folytán azonban az 1953/54. évi
árleszállításokból 1955 végéig lényegében
csak az élelmiszerek és a háztartási vegyi
cikkek (szappan stb.) árai bizonyultak
tartósaknak. A szabadpiaci árak is emel-
kedtek. S mi történt 1955-ben? A norma-
rendezés a munkások számára mintegy
18 %-os *nem átmeneti* bércsökkenést ered-
ményezett, bevezették a nyugdíjárulé-
kot, a békekölcsönök összege 1953-hoz
képest majdnem megháromszorozódott.
Az élelmiszerek (az alapvetőek is) és az
iparcikkek minősége lényegesen romlott.
1955 végén a munkások és alkalmazottak
lényegesen rosszabbul éltek, mint 1953
második felében. Ha Nagy Tamás min-
dezeket a nyilvánvaló tényeket megpró-
bálja elkenni s letagadni, nyilván azért
teszi, hogy visszamenőleg és előre ig-
azoljon minden olyan gazdaságpolitikát,
mely nem vet számot a dolgozók jo-
gos anyagi igényeivel. Nagy Tamás ezt
a feltételezést helyben be is igazolja.
Azt mondja cikkében: „A felhalmozási
alap azonban természetesen csak addig
a határig növelhető, amíg nem veszé-
lyezteteti az életszínvonal *jelenlegi* növeke-
dését. A helyes arányok kialakításakor
körültekintően mérlegelni kell ... az *el-
ért* életszínvonalat.” (*Kiemelés tőlem.*) Eh-
hez nincs mit hozzáfűzni. Mindenesetre a
dolgozóknak, amikor megvitatják a má-
sodik ötéves tervet és megteszik javasla-
taikat, nem az elért életszínvonalból és
nem annak jelenlegi növekedéséből kell
kiindulniok, hanem az elengedhetetlen
életszínvonalból, annak szükséges növe-
kedéséből, s ezt a tényezőt feltétlenül
mérlegelni fogják a fogyasztás és a fel-
halmozás arányainak kialakításánál.

Az 1953. júniusa előtt elkövetett hi-
bák palástolgatását, sőt igazolását szol-
gálja Nagy Tamás akkor is, amikor cik-
kében a parasztságnak a városba özön-
lését 1950 és 1953 között teljes egészé-
ben pozitív folyamatként állítja be, és
úgy értékeli, mint aminek nyomán növe-

kedett az ipari termelés, a nemzeti jö-
vedelem, a munka termelékenysége stb.
Arról már megfeleldeznek, hogy ebben az
időszakban csökkent a legfontosabb ter-
mények vetésterülete, ebben a földben
szegény országban parlagon maradtak a
szántóföldek, a parasztok menekültek a
városba a faluból, ahol nem volt többet
értelme a munkának. Jellemző egyéb-
ként, hogy a kérdés elkenése érdekében
Nagy Tamás arról közöl számszerű ada-
tot, hogy 1949-től 1954 végéig hány pa-
raszt ment a mezőgazdaságból az iparba,
holott tudvalevő, hogy 1949-ben az ipar
nem a parasztok, hanem elsősorban a vá-
rosi munkanélküliek sorából fedezte új
munkaerő-szükségletét, 1954-ben pedig a
megtett intézkedések nyomán megindult
a parasztok visszaáramlása a faluba, s
ezek száma az adott évben nagyobb volt
a faluról távozottak számánál.

A hamisítások harmadik csoport-
jába tartoznak Nagy Tamásnak azok az
állításai, melyek az 1953 júniusa és 1955
márciusa közötti időszakot mint az ál-
talanos hanyatlás korát állítják be, ez-
zel szemben mintha 1955 márciusa óta
általános fellendülés következett volna.
Nagy Tamás még csak nem is próbál ér-
velni állításainak igazsága mellett, meg-
elégszik helyette agyoncsépett szólamok-
kal az ipar 1954. évi „egy helyben to-
pogásáról”, a jobboldali elhajlásról stb.
Nagy Tamás úgy tesz, mintha nem
tudná, hogy a nehézipar elsődleges fej-
lődésének kérdését korunkra, a technika
forradalmának korára vonatkozóan sem
1953 előtt, sem azóta senki tudományos
igénnyel nem vetette fel, nem fejtette ki,
hogy ennek a kérdésnek a vizsgálatával,
mint annyi mással még, közgazdaszaink
ma is adósak. De visszatérve a cikk nem
tudományos vágányára: lehet-e egy hely-
ben topogásról beszélni egyetlen év vo-
natkozásában. Főként olyan év vonatko-
zásában, amelyik évben óriási átcsoport-
osításokat kellett végrehajtani az egész
iparban, s ráadásul ezeket az átcsoport-
osításokat egyesek igyekeztek elszabo-
tálni vagy a lehető legrosszabbul, legdrá-
gábban megoldani. Ami pedig az 1955.

évet illeti, mindenki tudja, hogy ekkor új üzemek léptek be a termelésbe, melyek az előző évben még nem dolgoztak, s a munka termelékenységének növekedése részben ezek belépésének, nagyobb részben pedig a bérek csökkentésének (normarendezéseknek) tudható be, mivel nálunk a száz forint kifizetett munkabérre eső termelési értéket tekintik a munkatermelékenység mutatójának. Az 1955. évi növekvő termelésben kétségkívül szerepet játszott az ipar átállásának befejezése is: az üzemek már elsajátították az új cikkek termelését. De hogy jó vastag legyen a dolog, Nagy Tamás egy oldalcselleggel még az 1954-ben áldozatok árán végrehajtott átállást is az 1955. év eredményei között sorolja fel. A Szabad Nép olvasói emlékezőtehetségének határa azonban nem 1955 márciusa. Egyébiránt, ami a termelés és a munka termelékenysége növekedésének kérdését illeti, Nagy Tamásnak tudnia illenék – amire pedig a Központi Vezetőség novemberi határozatában is van utalás – hogy tudniillik ez nem valami jobb- vagy baloldali elhajlással eldönthető kérdés: a meglévő termelőberendezésekkel felújítás nélkül, új, termelékenyebb gépek és berendezések beállítása nélkül meglévő üzemekben nem növekedhetik tovább a termelés, sőt ellenkezőleg, csökkennie kellene.

A következő hamisítás – bár a tudományos hamisítások kategóriájába tartozik, viszont a jelenlegi gazdaságpolitika igazolását szolgálja, tehát itt kell tárgyalnunk – abban áll, hogy Nagy Tamás a kötelező beadást afféle egyetemes gazdasági kategóriaként kezeli, mely az adófizetésen kívül az egyetlen lehetséges formája a parasztság részéről a közös társadalmi kiadások fedezéséhez való hozzájárulásnak. Nagy Tamás tudós létére fel sem veti azt a kérdést, hogy olyan régóta árutermelő mezőgazdaságban mint a miénk, elképzelhető lenne a megtermelt értéktöbblet egy része lefölözésének az árutermelő jelleghez jobban igazodó, kevésbé feudális ízű, a parasztság számára kevésbé terhes, intenzív mezőgazdasági

kultúra kialakulását kevésbé fékező formája is, mint a kötelező beadás, mely egyelőre a mezőgazdaság elmaradottsága konzerválójának szerepét tölti be. Tekintettel azonban arra, hogy egy idő óta nálunk divat a kötelező beadást gazdasági törvényként tisztelni, Nagy Tamás nem ártallja a tudományos igazság pecsétjét is rásütönni erre az intézményre, s ekként – mint a közgazdasági tudomány legutolsó szavát – véssni az emberek fejébe. Az ilyen állításoknak az a céljuk, hogy meggyőzzék a munkásokat: mindenfajta gazdaságpolitika, mely jobban figyelembe veszi a magyar mezőgazdaság tényleges helyzetét, a dolgozó parasztság megalapozott kívánságait, a város kiheztetésére, a munkások és alkalmazottak életszínvonalának csökkenésére vezetne. Ez a káros szemlélet csak azt eredményezheti, hogy tovább mélyülnek az ellentétek a város és a falu, a munkásság és a parasztság között, a mezőgazdaság erőszakolt naturális jellege pedig még sokáig fékezni fogja az ipar fejlődését.

Az előhozott néhány példa is eléggé bizonyítja, hogy Nagy Tamás cikkének nem az volt a célja, hogy a nemzeti jövedelem termelését és elosztásának módját tegye világosabbá a Szabad Nép olvasói előtt. Arról van szó, hogy Nagy Tamás a maga tudományos hitelével kívánt fémjelezni olyan gazdaságpolitikai és politikai elképzeléseket, melyek a vezércikkírók tollán már elvesztették meggyőző erejüket.

* * *

Még néhány szót Nagy Tamás dolgozatának mint tudományos ismeretterjesztő cikknek a színvonaláról. Meg kell mondani, hogy e tekintetben is mélyen alatta marad a vezető elméleti közgazdászunktól megszokott írásoknak.

Vegyük például azt a kérdést, hogy a nemzeti jövedelmet csak annak természeti oldaláról, mint bizonyos mennyiségű terméket vizsgálja, és egyáltalán nem vesz tudomást a nemzeti jövedelem

értékoldaláról, holott árutermelő gazdaságról van szó. Mindebből aztán egy csomó félreértés és vulgarizálás származik: Nagy Tamás cikkéből példának okáért arra a meggyőződésre juthat az olvasó, hogy a nemzeti jövedelem a munka termelékenységével egyenes arányban nő, vagy hogy az állóeszközök és a nyersanyag megtakarítása azonos összeggel növeli a nemzeti jövedelmet is.

Ilyenfajta vulgarizálás – teljesen megbízhatatlan számítások alapján – azt állítani, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a nemzeti jövedelem körülbelül háromszor lassabban nőtt 1945 és 1954 között, mint az ipari termelés. Ez a mezőgazdasági termelés bizonyos mérvű csökkenését és a munkásság tetszőleges mértékű abszolút elnyomódását figyelembe véve is az átlagprofitráta csökkenését kellene hogy jelentse, holott ilyenről az utolsó 10 évre vonatkozóan nem szól a fáma.

Hasonló botlás a cikkben az a két, egymásnak ellentmondó állítás is, mely szerint nálunk 1954-ben a tőkés szektor a nemzeti jövedelem 1 %-át termelte, de a tőkések ma is 1-2 %-át sajátítják ki!

Mindebből két dolog derül ki: egyrészt az, hogy a cikkben igen lanya figyelem szenteltetett ama tárgynak, melyet címül föléje írtak, másrészt az, hogy a politikai ferdítés elháríthatatlanul és következetesen termeli ki a tudománytalanságot, a vulgarizálást, a frázisokat, az alacsony színvonalat. Jó lecke ez mindazoknak, akik tudományos tekintélyüket politikai kendőzésre kívánják felhasználni.

Végezetül: különösen megbotránkoztató, hogy éppen Nagy Tamás, akire a fiatal közgazdászok eddig mint olyan tudósra tekintettek, aki képes arra, hogy a maga szakterületén példát mutasson a tudománynak a mindenfajta dogmáktól és előítéletektől való megtisztításában, olyan közgazdasági tudomány létrehozásában, mely nem a határozatokból értesül a népgazdaság helyzetéről, nem is egyszerű magyarázója annak, ami van, vagy annak éppen, ami volt – tehát túlhaladott –, hanem a tudomány igazi hivatásához méltóan a jelenlegiben fel tudja fedezni a jövő csíráit, elszántan harcol minden magát túlélő jelenség ellen, s segít kibontakoztatni az újat, azt, amire a társadalomnak szüksége van, körömszakadtáig véd minden tudományos igazságot, és elveti a tudomány mezében jelentkező apológiát, magát a társadalom haladásának szánja eszközül – hogy ez a tudós megfélemlítve arról a kötelességéről is, melyet tudományos múltja s a fiatal nemzedék tisztelete hárít rá, a XX. kongresszus óta megjelent első megnyilatkozását szembeszegezte mindazzal, amire a XX. kongresszus a tudományt és magukat a tudósokat kötelezi.

A tömegek politikai tisztánlátását alig segítheti elő valami jobban, mint ha gazdaságilag tisztán látnak. A XX. kongresszus után a közgazdászok legfontosabb kötelessége, hogy a gazdasági tisztánlátás fegyverét adják a tömegek kezébe.

(Kiadatlan kézirat 1956. tavaszáról)